

Scientific and practical aspects of increasing the efficiency of parliamentary activities

Sherzod ZULFIKAROV¹

Military-technical institute of the national guard of the Republic of Uzbekistan

---

ARTICLE INFO

Article history:

Received January 2021
Received in revised form
15 January 2021
Accepted 20 February 2021
Available online
7 March 2021

Keywords:

Parliament
Parliamentary control
Deputy
Deputy inquiry
Government
Appeal
Program
Opposition
Law

ABSTRACT

This article attempts to provide scientific and practical coverage of issues such as the parliamentary oversight procedure, the effective use of parliamentary inquiries, the relationship between the government and parliament, the participation of parliamentarians in law enforcement, the experience of foreign countries in parliamentary oversight, as well as develop relevant proposals and recommendations.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Парламент фаолияти самарадорлигини оширишнинг илмий – амалий жиҳатлари

АННОТАЦИЯ

Калип сўзлар:

Парламент
Парламент назорати
Депутат
Депутат сўрови
Хукумат
Мурожаатнома
Дастур
Мухолифат
Қонун

Мазкур мақолада парламент назоратини амалга ошириш тартиби, депутат сўровидан самарали фойдаланиш масалалари, Хукумат ва парламент ўртасидаги ўзаро муносабатлар, депутатларнинг қонунларнинг ижросини таъминлашдаги иштироки, хорижий мамлакатлар парламент назорати соҳасидаги тажрибалари каби масалаларни илмий, амалий жиҳатдан ёритишга, тегишли таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқишига ҳаракат қилинган.

---

¹ Associate Professor, Doctor of science in law National guard of the Republic of Uzbekistan Military and technical institute

E-mail: zulfiqorov.sherzod@mail.ru

Научно-практические аспекты повышения эффективности парламентской деятельности

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

Парламент
Парламентский контроль
Депутат
Депутатский запрос
Правительство
Петиция
Программа
Оппозиция
Закон

В этой статье делается попытка обеспечить научное и практическое освещение таких вопросов, как процедура парламентского надзора, эффективное использование парламентских запросов, отношения между правительством и парламентом, участие депутатов в правоохранительной деятельности, опыт зарубежных стран в парламентском надзоре, а также разработать соответствующие предложения и рекомендации.

Мамлакатимизда мунтазам тарзда олиб борилаётган давлат ҳокимияти ва бошқарувини демократлаштириш соҳасидаги ислоҳотлар ҳокимиятлар бўлиниши конституциявий принципини ҳаётга изчил татбиқ этиш, ҳокимиятлар ўртасида ўзаро тийиб туриш ва манфаатлар мувозанатининг самарали тизимини шакллантириш, марказда ва жойларда қонун чиқарувчи ва вакиллик ҳокимиятининг ваколатлари ҳамда назорат вазифаларининг ролини кучайтириш доимий ислоҳотлар мезони бўлиб хизмат қилмоқда. Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 11-моддасида белгиланганидек, “Ўзбекистон Республикаси давлат ҳокимиятининг тизими - ҳокимиятнинг қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятига бўлиниши принципига асосланади”. Мазкур принципнинг моҳияти шундаки, сиёсий ҳокимиятнинг бу уч функцияси - қонун чиқариш, ижро этиш ва одил судлов - бир-биридан мустақил тарзда амалга оширилиши керак.

Парламент фаолиятини такомиллаштириш замонавий демократик давлатни барпо этиш ва ривожлантиришнинг ажралмас хусусиятидир. Шунинг учун ҳам дунёдаги турли демократик тизимларда парламент фаолиятини такомиллаштириш йўллари ва усусларини шакллантириш, самарадорлигини ошириш, ҳокимиятнинг ижроия ва суд ҳокимиятлари тармоқлари фаолияти билан бўладиган ишларини уйғунлаштириш борасида тизимли ислоҳотлар олиб борилияпти.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2017 йил 12 июлдаги Олий Мажлис палаталари, сиёсий партиялар вакиллари билан видеоселектор йиғилишидаги маъruzасида таъкидлаб ўтганидек, “Парламентимиз ҳақиқий демократия мактабига айланиши, ислоҳотларнинг ташаббускори ва асосий ижроиси бўлиши керак” [1]. Дарҳақиқат, парламентимиз Янги Ўзбекистон шиори остида амалга оширилаётган ислоҳотларнинг Бош ташаббускори, ижроиси бўлиши лозим.

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили”да амалга оширишга оид давлат дастурида парламент олдига бир қанча вазифалар белгилаб қўйилди:

Жумладан, биринчидан, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенати фаолиятида фуқароларнинг Интернет тармоғидаги мурожаатлари асосида парламент ва депутат сўровларини

шакллантириш, сайловчилар билан бевосита мулоқот қилиш мақсадида электрон портал ва мобиль иловадан фойдаланиш имконини берувчи “Электрон парламент” тизимини жорий этиш;

иккинчидан, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасида йил якунига кўра қабул қилинган ҳар бир қонун халқ томонидан қандай баҳоланганини ва унинг самарадорлик даражасини мониторинг қилиш;

учинчидан, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси мажлисларида давлат органлари ва хўжалик бошқаруви органлари раҳбарларининг ўз фаолияти бўйича, шунингдек, Ҳукумат аъзолари ва тармоқлар раҳбарларининг Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Барқарор ривожланиш мақсадларини бажариш, илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш борасида олиб борилаётган ишлар тўғрисидаги ахборотларини мунтазам равишда эшитиш тартиби;

тўртинчидан, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатида Ўзбекистоннинг хорижий давлатлардаги элчилари ҳисботини эшитиш, шунингдек, аҳолини ташвишга солаётган муаммоларни тезкорлик билан ҳал қилиш мақсадида ўрганилган масалалар бўйича бевосита жойларга бориб, вазирлик ва идоралар раҳбарлари иштироқида Сенат кенгаши ва қўмиталарининг сайёр мажлисларини ўтказиш тизимини йўлга қўйиш ва ҳоказо.

Мамлакатимизда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси, унинг асосида қабул қилинган Давлат дастурининг ижросини таъминлашда, жамиятда парламентнинг нуфузини, ролини оширишда, қонуларга риоя қилиш, уларни ижро этиш ва қонун нормалари билан тартибга солишга эҳтиёж туғилаётган жамиятдаги ижтимоий муносабатларни аниқлаш, амалдаги қонун хужжатларини ҳаёт талаблари билан мунтазам уйғунлаштиришда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталари томонидан амалга ошириладиган парламент назорати муҳим аҳамият касб этади. Парламент назорати, шунингдек мансабдор шахсларнинг масъулиятини ошириш ва фуқаролар онгода қонунга ҳурмат руҳини шакллантиришда ҳам муҳим восита бўлиб ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганларидек, “Ижро ҳокимияти идоралари фаолиятини назорат қилишда Президентнинг асосий қўмакчилари ким? Албатта, сиз, муҳтарам депутат ва сенаторлар. Сизлар менинг олдимга келиб, ижро ҳокимияти идораларининг камчилик ва нуқсонлари ҳақида асосли маълумотлар беришингиз, вазирлик ва идоралар фаолиятини такомиллаштириш бўйича масалани кўндаланг қўйишингиз, керак бўлса, вазир ва ҳокимларни лавозимдан бўшатишгacha бўлган таклифларни киритишингиз лозим” [2].

Парламент назорати – бу мустақил ва қонуний, тизимли вакиллик органи фаолияти бўлиб, унинг палаталари, қўмита ва комиссиялари, палата аъзоларининг ижро ҳокимияти ва бошқа давлат органлари ва хўжалик бошқарув органларининг инсон ва фуқароларнинг хуқуқлари ва эркинликларини, қолаверса, Ўзбекистон Республикаси Конституциясига риоя қилинишини таъминлаш ҳамда конституциявий ва жорий қонунларнинг ижросини назорат қилиш фаолияти ҳисобланади.

Хуқуқшунос олим Б. Мирбобоевнинг таъкидлашича, парламент назорати, бу – парламентнинг, унинг таркибий бўлинмаларининг, парламент аъзоларининг

ижро этувчи давлат органлари томонидан қонунлар ижро этилишини таъминлашга йўналтирилган фаолияти[3]. Бу тавсифда фақат ижро ҳокимияти органлари фаолияти устидан парламент назоратини ўрнатиш масаласи билангина чекланган. Ваҳоланки, бу ерда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, муассасалар, тегишли ваколатли органлар фаолияти эътибордан четда қолган.

Юридик фанлар доктори М.Миркуловнинг таърифи бўйича эса, парламент назорати нафақат қонунлар ижроси устидан, балки қониқарсиз, самарасиз, малакасиз фаолият, ўзбошимчалик, баъзи мансабдорларнинг хулқ-атвори, суиистеъмолчиликлари, етказган заарлари, коррупция ҳоллари қузатилганда халқ бевосита ёки ўз вакиллари орқали назорат ўтказиш талабини илгари сурганида ҳам амалга оширилади[4].

Ўзбекистон Республикасида икки палатали парламентнинг шаклланиши, улар аъзоларининг ҳуқуқий ҳолатига таъсир ўтказмай қолмади. Қабул қилинган ҳуқуқий ҳужжатлар парламент аъзоларининг фаол ҳаракат қилишлари, уларнинг қонунчилик жараёнида, қолаверса халқ вакили сифатида фаолият олиб боришиларига ҳуқуқий замин яратиб берди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев ўзининг маърузаларида қонунларни унификациялаш, кодекслаштириш масалаларига алоҳида эътибор қаратмоқдалар. 2020 йилнинг 24 январида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига йўллаган Мурожаатномасида ҳам Экология кодексини қабул қилиш масаласига алоҳида тўхталиб ўтдилар[5].

Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати фаолиятининг ҳуқуқий асослари Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида, “Референдум якунлари ҳамда давлат ҳокимиятини ташкил этишнинг асосий принциплари тўғрисида”ги, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси тўғрисида”ги, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Сенати тўғрисида”ги конституциявий қонунлар, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Регламенти тўғрисида”ги, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг Регламенти тўғрисида”ги, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси депутатининг ва Сенати аъзосининг мақоми тўғрисида”ги, “Халқ депутатлари вилоят, туман ва шаҳар Кенгashi депутатини, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Қонунчилик палатаси депутатини ва Сенати аъзосини чақириб олиш тўғрисида”ги, Ўзбекистон Республикасининг “Парламент назорати тўғрисида”ги қонунларида, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Регламенти тўғрисида”ги, “Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Регламенти тўғрисида”ги Олий Мажлис палаталарининг қарорлари ва бошқа қонун ҳужжатларда белгилаб берилган.

Мазкур санаб ўтган қонунларимиз мазмунан, моҳиятан, тизимлаштириш нуқтаи назардан бир-бирига яқин қонунлар ҳисобланади. Мазкур қонунларни тизимлаштирган ҳолда ягона “Парламент кодекси” ни ишлаб чиқиш таклифини бермоқчимиз. Бу ҳар томонлама парламент аъзоларига ҳам, тегишли давлат хизматчиларига ҳам, энг асосийси фуқароларимизга ҳам анча қулайлик яратган бўлар эди. Бу ҳам бизнинг парламент соҳасидаги ўзига хос тажрибамиз ҳисобланарди.

Ҳозирги кунда ахборот технологияларининг ривожланиши, ижтимоий тармоқларининг ҳақиқий маълумотлар базасига айланганлигини инобатга олган

холда, Олий Мажлис палаталари парламент сўрови бўйича олинган жавобларни интернетдаги расмий веб - сайтларда кенг жамоатчилик учун эълон қилишни ташкил этиш мұхим бўлиб, бу парламент назоратини янги босқичга кўтаради.

Фикримизча, мамлакатимизда ҳозирги кунда фуқароларимизнинг ижтимоий тармоқлардан самарали фойдаланаётганлигини назарда тутган ҳолда, парламент сўрови бўйича олинган жавобларни маҳсус интернет тармоқларига жойлаштирилиши жамоатчилик назоратининг йўлга қўйилишига кенг имконият яратиб беради.

2007 йилда қабул қилинган “Давлат бошқарувини янгилаш ва янада демократлаштириш ҳамда мамлакатни модернизация қилишда сиёсий партияларнинг ролини кучайтириш тўғрисида”ги Конституциявий қонунда янгитдан шакллантирилган хукуматнинг тутган йўли ва дастурига ёки унинг айrim йўналишларига қўшилмайдиган фракциялар ўзларини мухолифат деб эълон қилиши мумкин[6]. Агар амалиётга қарайдиган бўлсак, расмий тарзда янгитдан шакллантирилган хукуматнинг тутган йўли ва дастурига ёки унинг айrim йўналишларига қўшилмайдиган фракциялар ўзларини мухолифат деб эълон қилганлигини деярли кузатмаганмиз.

Дарҳақиқат, тегишли қонунларимизга хукуматга нисбатан ўзини мухолифат деб эълон қилган партия фракцияларига қуйидаги хуқуқларни мустаҳкамлаб қўйсак мақсадга мувофиқ бўлар эди. Буларга: Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасидан ўзининг юборган сўровлари асосида тегишли маълумотларни ҳамда улар қабул қилган хужжатлардан нусхалар олиш; Вазирлар Маҳкамаси, ижро ҳокимияти органлари ҳамда уларнинг мансабдор шахслар фаолиятининг доимий мониторингини олиб бориш; Парламент назорати доирасида Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджети лойиҳасини ишлаб чиқиш ва ижросини назорат қилишни амалга ошириш; Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси фаолияти дастурига нисбатан муқобил таклифларни тайёрлаш; Хукумат томонидан киритилган қонун лойиҳасига нисбатан муқобил лойиҳани киритиш; Давлат дастурига нисбатан муқобил лойиҳани ишлаб чиқиш. Бу орқали доимий тарзда Хукумат томонидан йўл қўйилаётган камчиликлар ва нуқсонлар тегишли маълумотлар асосида уларга етказилиб турилади. Шу маънода мазкур тартибининг механизмини очиб бериш лозим деб ўйлаймиз.

Ҳозирги кунда Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутатлари томонида юборилаётган депутатлик сўровлари аксарият ҳолатларда турли даражадаги масалалар бўйича тарқоқ ҳолда, баъзи ҳолатларда айнан бир масала бўйича турли вазирлик ва идораларга юборилганлигини кўрсатмоқда. Айни пайтда бу борада аниқ бир хуқуқий механизмнинг мавжуд эмаслиги Қонунчилик палатаси депутати сўровини давлат ва хўжалик бошқаруви органларининг мансабдор шахсларига юбориш тартибини такомиллаштиришни тақозо этмоқда.

Шундан келиб чиқиб, амалдаги қонунларимизда Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутати сўровини дастлаб сиёсий партия фракцияси мажлисида қўриб чиқиш учун тақдим этиш ҳамда депутатлик сўрови сиёсий партия фракция аъзоларининг кўпчилиги томонидан маъқуллангандан кейин юбориш тартиби белгилаб қўйилса, мақсадга мувофиқ бўлар эди. Бундай тажрибани ГФР, Грузия давлатларида ҳам кузатиш мумкин. Албатта, бу қоида бир жиҳатдан депутатларнинг сўрови хуқуқидан фойдаланиш тартибини чегаралаб қўйиши

мумкин. Аммо мазмун, сифат, натижа масалаларини ҳам назардан четда қолдирмаслигимиз керак. Олий Мажлис Қонунчилик палатаси девони ҳам юборилаётган депутатлик сўровларини расмийлаштириш, умумлаштириш ҳамда доимий мониторингини олиб бориш масалаласига алоҳида эътибор қаратишлари лозим бўлади.

Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутатлари томонидан юборилган сўровлар таҳдилига эътибор қаратадиган бўлсақ, 2015 – 2019 йиллар мобайнида депутатларнинг жойларда ўтказган ўрганишлари, сайлов округларида сайловчилар билан учрашувлари жараёнида ва фуқароларнинг мурожаатларида қўтарилаётган долзарб муаммоларни ҳал этиш учун давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларининг мансабдор шахсларига жами 856 та депутат сўрови юборилган. Натижада аҳолини қийнаб келаётган қўплаб масалалар турли даражада ўз ечимини топди. Шундан, 2019 йилнинг ўзида 304 та депутат сўрови юборилган (2016 йилда – 26 та, 2017 йилда – 319 та, 2018 йилда – 207 та) [7].

2020 йилнинг январь-март ойларида эса, Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутатлари томонидан юборилган депутатлик сўровлари 109 тани ташкил этган[8].

Ўзбекистон Республикасининг “Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги қонуннинг 26-моддасида Халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгашининг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари ва фармойишларига зид келадиган қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси томонидан белгиланган тартибда бекор қилинади, деб белгилаб қўйилган. Амалдаги қонунларимизда Олий Мажлис Қонунчилик палатаси билан Маҳаллий кенгашлар ўртасида ўзаро муносабатлар деярли тартибга солинмаган. Шу мақсадда тегишли норматив-хукуқий хужжатларда Олий Мажлис Қонунчилик палатасидаги сиёсий партия фракциялари ҳамда маҳаллий Кенгашлардаги партия гуруҳлари ўртасидаги ўзаро муносабатларни кучайтириш ва ўзаро ҳамкорлик йўналишларини белгилаб олиш мақсадга мувофиқдир.

2017 – 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг “Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили”да амалга оширишга оид Давлат дастурида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси ва Сенати фаолиятида фуқароларнинг Интернет тармоғидаги мурожаатлари асосида парламент ва депутат сўровларини шакллантириш масаласи алоҳида вазифа сифатида белгилаб қўйилди[9].

Мазкур парламент назорати шаклларидан замонавий ёндошув асосида самарали фойдаланиш, қўплаб мавжуд муаммоларнинг ечими топилишига бевосита ижобий ёрдам кўрсатади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Конституциямиз қабул қилинганлигининг 26 йиллиги муносабати билан сўзлаган маъruzalariда, “... парламентнинг муҳим қарорлар қабул қилиш ва қонунлар ижросини назорат этиш фаолиятини кучайтириш лозимлиги”га алоҳида эътиборини қаратган эдилар[10].

Дарҳақиқат, парламент ҳозирги демократлашув жараёнларида қонунлар, қарорлар қабул қилиш билан бирга уни жойлардаги ижроси масаласига алоҳида

эътибор қаратиш лозим. Дарҳақиқат, қонунлар қабул қилиш ишнинг ярми, ижроси масаласи эса асосий ўринга чиқмоғи лозим.

Таъкидлаб ўтиш лозимки, Президентимизнинг кўплаб маърузаларида билдирилаётган таклиф ва мулоҳазалардан келиб чиқиб, Олий Мажлис палаталарининг қонунларнинг ижросини таъминлашга алоҳида эътибор қаратилаётганлиги нуқтаи назаридан, парламент назорати соҳасидаги қонунчилик манбаларига асосланиб, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 76-моддасига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш бўйича қўйидаги таклифни киритмоқчимиз, яъни: “Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси олий давлат вакиллик органи бўлиб, қонун чиқарувчи ҳокимиятни ва қонунларнинг ижро этилиши устидан парламент назоратини амалга оширади”. Ҳақиқатда ҳам парламент қонунлар қабул қилдими, мазкур қонунларнинг ижросини назорат қилиш функцияси ҳам асосий вазифаси бўлиши лозим.

2017 – 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг “Илм, маърифат ва рақамили иқтисодиётни ривожлантириш йили”да амалга оширишга оид Давлат дастурида “Электрон парламент” тизими доирасида Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутатларининг фаолият самарадорлигини ошириш бўйича баҳолаш ва рейтинг тизимини жорий этиш, яъни депутатларнинг қонун ижодкорлиги ва парламент назорати соҳасидаги фаолиятини баҳолашнинг электрон тизимини ишлаб чиқиши вазифаси қўйилди[11]. Бу эса депутатларнинг ўз устида қўпроқ ишлашини талаб этади, халқ ва парламент олдидаги масъулияти ва жавобгарлигини оширади. Қолаверса, парламент фаолиятида замонавий ёндашувнинг шаклланишига, меҳнат унумдорлигининг ошишига бевосита хизмат қиласи.

Парламентнинг профессионал фаолиятини оширишда улар аъзоларининг тизимли малакасини ошириш масаласи долзарб вазифалардан биридир. Парламент назорати бўйича парламент аъзоларининг малакасини юксалтириш бўйича семинар - тренинглар, хорижий мамлакатлар парламент делегациялари иштирокида учрашувлар, тажриба алмашувлар тизимли тарзда уюштирилмоғи лозим. Щунингдек улар учун зарур илмий адабиётлар чоп этилса фойдадан ҳоли бўлмас эди.

Мухтасар қилиб айтганда, парламент халқ вакиллиги институти, давлат ҳокимиятининг алоҳида мустақил тармоғи сифатида жамият ва давлат бошқарувида ислоҳотларнинг ташаббускори ва асосий ижроиси эканлигини амалда намоён этишлари лозим.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР:

1. *Мирзиёев Ш.М.* Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга қўтарамиз. – Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2018. – Б.575.
2. Мирзиёев Ш.М. Миллий тараққиёт йўлимизни қатъият билан давом эттириб, янги босқичга қўтарамиз. – Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2018. – Б.551 - 552.
3. *Мирбобоев Б.* Парламент назорати – давлат ҳокимияти шахобчалари ўртасида ўзаро тийиб туриш ва манфаатлар мувозанати тизимида муҳим механизм сифатида // Демократлаштириш ва инсон ҳуқуқлари. –2015. – 3-сон. – Б.7.
4. *Мирақулов М.* Парламент ва жамоатчилик назорати: унинг моҳияти ва аҳамияти // Ниуқуq va burch. – 2006.– №2. – Б.28.

5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2020 йил 24 январдаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси.
<https://www.prezident.uz/uz/lists/view/3324>.

6. “Давлат бошқарувини янгилаш ва янада демократлаштириш ҳамда мамлакатни модернизация қилишда сиёсий партияларнинг ролини кучайтириш тўғрисида”ги Конституциявий қонун. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 05.09.2019 й., 03/19/563/3685-сон.

7. Учинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси фаолияти тўғрисидаги ахбороти (2019 йил).
<http://parliament.gov.uz/uz/info/analytical-reports/>.

8. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг биринчи чорак фаолияти тўғрисидаги ахбороти (2020 йил).
<http://parliament.gov.uz/uz/info/analytical-reports/>.

9. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси – www.lex.uz, 03.03.2020 й., 06/20/5953/0246-сон).

10. *Мирзиёев Ш.М.* Нияти улуғ халқнинг иши ҳам улуғ, ҳаёти ёруғ ва келажаги фаровон бўлади. – Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2019. – Б.80-81.

11. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси – www.lex.uz, 03.03.2020 й., 06/20/5953/0246-сон.